

Početna Izdvojeno

Tko je bio Vjekoslav Heinzl, čovjek iz čije vizije je iznikao “Bijeli Zagreb grad”?

Objavio Ivica Buljan - 11. kolovoza 2024.

 Like 20

Facebook

Twitter

Pinterest

WhatsApp

Za Heinzlovog gradonačelničkog mandata Zagreb napreduje tehnološki te hvata korak sa svijetom. Tako je grad dobio svoj prvi odašiljač snage 0,35 kW te je pokrenuta i prva Radio stanica na prostoru jugoistoka Europe

Piše: **Ivica Buljan**

"Nemam pojma tko je Heinzl. Valjda neki Nijemac što ima veze s autima, pa eto tu moramo po vozačke dozvole..."

Govori nam to, smijući se, Darko M. dok čeka u redu u Policijskoj postaji u Heinzlovoj ulici koju je svaki punoljetni stanovnik Zagreba bar jednom posjetio vadeći ili tražeći produžetak vozačke i prometne dozvole ili zbog nekog kako se to službeno kaže "skraćenog prekršajnog postupka".

Nisu nam ni drugi koji su se tamo okupili i čekali znali pobliže kazati nešto više o Heinzlu, a kako pojednostavi jedan od njih "to ti je je ulica i uz Ilicu najpoznatija je u Zagrebu"!

Nakon toga smo odustali od ispitivanja i bacili se na posao da pojasnimo tko je to Vjekoslav Heinzl.

Dakle, Heinzl ipak nije porijeklom Nijemac, nego Austrijanac, i spada u grupu najuspješnijih zagrebačkih

gradonačelnika u povijesti grada. Gradonačelnikovao je dvadesetih godina prošlog stoljeća (1920.- 1928.), a njemu u zasluge se, između ostalog, pripisuje i izgradnja jednog od najprepoznatljivijih simbola modernog Zagreba tržnice Dolac te kultnog hotela Esplanade za čiju gradnju se govorilo da je izgrađena za potrebe prometovanja, putnika i gostiju koji su kroz Zagreb putovali Orient Expressom na relaciji Pariz – Istanbul.

Bogata obitelj iz Graza

Za Aloisa Vjekoslava Heinzela rođenog 1871. u službenim biografijama stoji da je bio hrvatski arhitekt i zagrebački gradonačelnik. Povijesno i civilizacijski gledano, najviše je pridonio da Zagreb dobije sadržajno i estetski velegradske vizure, te postane relevantna europska civilizacijska, kulturna i turistička metropola.

Njegov istoimeni otac bio je građevinski poduzetnik i gradski zastupnik. Heinzelovi su bili podrijetlom iz bogate austrijske obitelji, njegov djed Josip i otac Vjekoslav Heinzel rođeni su u Grazu u Austriji otkud su doselili u Zagreb gdje su se uspješno bavili poduzetništvom. Kako navodi povjesničarska Iskra Iveljić stariji Heinzel se tih godina potkraj 19. stoljeća, kao i većina tadašnjih građevinskih poduzetnika, bavio uređenjem otvaranjem gradskih cesta i prometnica, čišćenjem i prokopavanjem kanala, gradnjom vodovoda i slično pa je njegov sin budući gradonačelnik od malena bio

upućen u tajne funkcioniranja jednog grada, što će sasvim sigurno doprinijeti i njegovoj kasnijoj velikoj aktivnosti na gradnji rodnog grada na čijem se čelu našao.

Vjekoslav Heinzl stariji bio je vrlo aktivan i društven pa je vodio i vatrogasnu zajednicu. Na dan Svetog Florijana, zaštitnika vatrogasaca, često su članovi zajednice išli na izlet, uglavnom u Maksimir.

“Na novom vatrogasnom spremištu vatrogasci su 1886. proslavili imendan svog vojvode Vjekoslava Heinzla, kojemu su u čast pjevali članovi pjevačkih društava Kola, Slobode i zanatlijskog društva Hrvatska”, navodi Iveljić dodajući kako je otac obitelji izgradio palaču u Berislavićevoj ulici na broju 21.

Da je bilo riječ o izuzetno poduzetnom i dobrostojećem stanovniku grada svjedoči i popis poreznika iz 1881. gdje se Heinzl nalazi u samom vrhu liste po prijavljenim prihodima i obavezama. Otac budućeg gradonačelnika bio je i vlasnik paropilane koja se nalazila u tadašnjoj Tesarskoj ulici na uglu Berislavićeve i Preradovićeve. Paropilana je 1877. izgorjela, a kako gradski magistrat nije želio dopustiti obnovu takvog pogona u centru grada, Heinzl je bio prisiljen izgraditi novu na mjestu gdje je danas smješten Studentski centar.

Vjekoslav mlađi se školovao u rodnom gradu gdje je i maturirao, a potom je krenuo na studij, ali ga je privremeno

prekinuo zbog vojne službe. No uskoro nastavlja školovanje i upisuje Visoku tehničku školu u gradu svojih predaka Grazu, kako je to i inače tada bio i običaj među zlatnom mladeži tadašnjeg Zagreba, dok je arhitekturu diplomirao u Stuttgartu 1893.godine. po povratku u Zagreb radio je nekoliko godina u očevoj tvrtki, no nakon što je 1894. dobio ovlaštenje radi kao arhitekt i graditelj.

Automobilski as

Od malena je bio fasciniran prevozim sredstvima te se prvo bavio biciklizmom. Tako je bio jedan od sudionika prve utrke održane biciklističke utrke na Zrinjercu, koju je 1886. organizirao Prvo hrvatsko biciklističko društvo, osnovano godinu dana ranije.

Heinzel će se kasnije prebaciti na automobilizam pa je tako bio jedan od prvih kupaca automobila koje je prodavao Ferdinand

Budicki, s kojim se družio i sudjelovao na raznim utrkama. Ostaje zabilježeno da je Heinzel prije sto deset godina bio pobjednik u prvoj utrci za prvenstvo Kraljevine Hrvatske i Slavonije, automobilskog relija Zagreb-Varaždin-Zelina-Zagreb, vozeći za to vrijeme "supersoničnom" brzinom od 35 kilometara na sat.

Bio je jedan od osnivača i predsjednik Hrvatskoga automobilskoga kluba, te potpredsjednik Hrvatskoga

športskoga saveza, a 1928. osnovao je i Društvo za zračni promet „Aeroput“. Pored biciklizma i automobilizma Heinzl se bavio skijanjem i klizanjem pa je tako godinama bio nadzornik leda na zagrebačkim klizalištima.

Na poslovnom i društvenom planu mladom Heinzelu također ide sve od ruke pa je tako licenciran za samostalni rad kao arhitekt te će u budućnosti projektirati brojne zgrade u Zagrebu. Heinzl je od 1895. predavao zgradarstvo na Graditeljskoj školi u kojoj je radio deset godina, a bio je vrlo i aktivan i obrazovanju mladih zanatskih naučnika i djelovao je i kao član povjerenstva za osposobljavanje zidara, klesara i tesara u Hrvatskoj.

Kako navodi povjesničarka Mira Kolar Dimitrijević godine 1906. promijenio je i kroatizirao svoje ime i od tada mu stoji samo Vjekoslav. Polako se penje u na društvenoj ljestvici te 1910. postaje kao i njegov otac gradski vijećnik, a 1912. šef mjesne trgovačke i obrtničke komore. Društvo mu kao članu zagrebačkoga gradskoga zastupništva prave i književnik Svetislava pl. Gaj, Franjo Spevec, etnografa August pl. Pisačić, te arhitekt Martin Pilar i drugi.

“Heinzl je istodobno bio i uspješan poduzetnik. Upravljaio je svojom građevinskom tvrtkom od 1896–1912. te se obogatio i 1910. počeo graditi trokatnicu na Mažuranićevu trgu. Time je potvrdio status bogatog i uglednog Zagrepčanina, a novac je, osim na gradnju, trošio i na svoje hobije poput sporta i

putovanja. Pritom se koristio svojim austrijskim podrijetlom i kontaktima, kao i kontaktima svoje supruge Berte koja je bila Čehinja”, navodi se u njegovoj biografiji na portalu nacionalnemanjine.hr.

Mira Kolar Dimitrijević navodi kako je Heinzel spadao u skupinu poduzetnika koji su pokrenuli akciju za izgradnju prvih radničkih stanova u Zagrebu.

“Nažalost to nije realizirano, ali se Heinze I uključio u taj projekt kao član odbora za gradnju činovničkih i radničkih kuća, a radio je i u odboru za regulaciju Kaptola.... Svojim radom u gradskom zastupstvu Heinze je svratio na sebe pozornost tada moćnog Nikole pl. Tomašića, koji je također bio gradski zastupnik i podnačelnika Dragutina Mondekara. Kada se Mondekar povukao s položaja predsjednika Trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu, bogati, sposobni i športski orijentirani Heinze I pokazao se kao najbolji kandidat za to mjesto, pogotovo stoga što se njegovu izboru nisu protivili ni članovi hrvatsko-srpske koalicije, koji su držali najvažnije privredne pozicije u gradu.

Heinzel je bio predsjednik Komore sve do 1922. godine”, navodi Kolar Dimitrijević u svom radu “O zagrebačkom gospodarstveniku Vjekoslavu Heinzelu (1871.-1934.)”.

U pravo vrijeme na pravom mjestu

No sportaš i nemirna duha na kratko sve ostavlja po strani i u predvečerje rata hvata posljednju priliku da kao mlad čovjek putuje i upoznaje svijet, odnosno Europu. Putovao je po Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Italiji i Njemačkoj te po Americi.

Dragocjena iskustva koja je stekao na tim putovanjima otvorila su mu nove vidike i uvidio je kako se razvijaju i žive moderni europski gradovi, kakav će i Zagreb postati za njegova gradonačelnikovanja.

No do toga još mora proći i nesretni Prvi svjetski rat u kojem se Heinzl je kao predsjednik Komore osobito istaknuo radeći na opskrbi grada te doprinio da se područje cijele sjeverna Hrvatska i u ratnim uvjetima dobro organizira i očuva svoje proizvodne potencijale i bogatstva,

Teške poslijeratne prilike i nezadovoljstvo stanovništva bili su ogroman izazov. Brojni su štrajkovi potresali privredu, a tadašnji čelnik grada prof. Stjepan Srkulj nije mogao ni znao riješiti probleme grada, pa se potkraj 1919. godine povukao s gradonačelničke funkcije te je grad do izbora u ožujku bio pod upravom komesara.

Kako navodi Mira Kolar Dimitrijević ti izbori iskazali su uznemirujuće stanje raspoloženja građana, jer je u gradsko

zastupstvo izabrano čak dvadeset komunista, čime su dobili pravo biranja svog načelnika. No, izabrani Svetozar Delić održao se na položaju gradonačelnika samo nekoliko dana i za to vrijeme i nije mogao povući radikalnije poteze za poboljšanje socijalnih prilika.

U provedenim dopunskim izborima komunistički mandati su jednostavno proglašeni nevažećim. Sve to jasno dolazilo je iz Beograda pa su Svetozar Pribićević i demokrati Većeslava Wildera bili zaduženi da riješe situaciju te je na sjednici 17. kolovoza

1920., raspušteno cijelo zastupstvo i provedeni su novi izbori.

Uvjerljivo je izabran Vjekoslav Heinzel s 27 glasova, dok je osam dobio pravaš Vladimir Prebeg, a osam listića bili su nevažeći.

Zahvaljujući na povjerenju, Heinzel je istaknuo da vrijeme za velike planove nije povoljno, i da je u ovom trenutku najvažnije doskočiti stambenim nevoljama zagrebačkog pučanstva izgradnjom novih stanova, ali izjavljuje da će voditi brigu i o kulturnom, ekonomskom, socijalnom, sanitarnom i humanitarnom području, jer je rat ostavio velike ožiljke na svim tim područjima.

Heinzel je rekao: "Danas je suradnja svih članova ovoga zastupstva bez razlike stranaka i mišljenja prijeko potrebna.

Tb bi morali imati na umu svi, kojima je istinski do procvata 'bijeloga našega Zagreba'. Iskreno žalim, što je ovo zastupstvo ostalo bez predstavnika radničkog staleža. No duboko sam uvjeren, da će se naše opće prilike tako srediti da će se u ovoj vijećnici naći predstavnici sveukupnog žiteljstva grada Zagreba bez razlike staleža, koje je trajno privezalo svoju sudbinu sa sudbinom Zagreba i kojemu je procvat i napredak grada isto tako na srcu kao njegov Vlastiti, naveo je u svom nastupno govoru novoizabrani gradonačelnik."

Teška i nemiran vremena dovela su do ponovnog privremenog raspuštanja zastupstva pa su izbori održani ponovo 1922. kada je Heinzl kao član Hrvatskog bloka, koji su činili Hrvatska republikanska stranka, Hrvatska zajednica i Hrvatska stranka prava, po drugi put izabran za gradonačelnika.

Kao arhitekt i inženjer i praktičan čovjek u političkim stvarima manje više se držao po strani i bio je spreman na suradnju s različitim političkim opcijama pa je svima odgovaralo da se on bavi gradskim problemima i gradnjom, a njemu možda i najviše, jer se tu najbolje snalazio.

U vrijeme Heinzelova upravljanja Zagrebom grad je cvjetao, dobio je nove sadržaje i institucije. Heinzl je inzistirao na otvaranju škola i razvoju industrije čime je privlačio austrijske, njemačke i češke ulagače. Držao je da industrija u

Hrvatskoj treba imati isti status kao što ga ima u Engleskoj, Francuskoj i Njemačkoj jer će donijeti prosperitet Hrvatima kao što je donijela narodima spomenutih država.

Također se zalagao za izvoz roba kao i za uređenje željezničkih i riječnih putova, te proširenje poštanskih i telegrafskih veza što je bio uvjet za brži razvoj gospodarstva.

Velegradske vizure grada

Svojim je projektima Heinzl pridonio stvaranju velegradskih vizura modernog i srednjoeuropskog Zagreba, a tijekom osamnaest godina koliko se bavio arhitekturom projektirao je, između ostalih, i nekoliko stambenih zgrada u duhu historicizma u Gundulićevoj i Jurišićevoj ulici, te na Svačićevu trgu.

Među zgradama koje je Heinzl projektirao isticala se i industrijska izvedba paviljona Hrvatske na milenijskoj izložbi koja je nagrađen prvom nagradom i koja je poslije prenesen u Zagreb na Tomislavov trg.

Heinzlova uprava je organizirala izgradnju velikih dijelova današnje Peščenice, Trnja, Trešnjevke, Maksimira i drugih gradskih četvrti. Njegov doprinos obuhvaća izgradnju i proširenje brojnih bolnica, izgradnju tržnice Dolac i rekonstrukciju Lašćinske ceste, kasnije Sajmišne, a danas avenije Vjekoslava Heinzla, istaknute avenije sjever-jug u

istočnom dijelu grad koji započinje na Trgu Eugena Kvaternika i dijeli Trnje i Peščenicu.

Pored već spomenutih realiziranih projekata Zagreb je u vrijeme

Heinzelova upravljanja gradom dobio i četiri skloništa, izgrađen je Dežmanov prolaza, gradske klaonice, zgrade burze, Gradske štedionice, Zoološkoga vrta, Savskoga kupališta, zračna luka na Borongaju...

Tijekom Heinzelovog gradonačelničkog mandata Zagreb i tehnološki napreduje i hvata korak sa svijetom. Tako je dobio svoj prvi odašiljač snage 0,35 kW te je pokrenuta i prva Radio stanica na prostoru jugoistoku Europe.

Emitiranje Radio Zagreba, koji je osnovao Radio klub Zagreb, odnosno skupina uglednih radioamatera i poslovnih ljudi na čelu s fizičarom Otonom Kučerom, počelo je 15. svibnja 1926. na srednjem valu od 350 m iz sjedišta na Trgu sv. Marka.

Program je počeo Lijepom našom, koju je na glasoviru odsvirao Krsto Odak, a ravnatelj dr. Ivo Stern i spikerica Božena Begović najavili su početak rada. Grad je također instalirao svoju prvu automatsku razvodnu ploču, kapaciteta 7000 telefonskih pretplatnika.

Naravno Heinzelovi naponi imali su znatnu cijenu, budući da je grad morao podići zajam od 250 milijuna jugoslavenskih dinara, što je u to vrijeme bilo tema mnogih kritika.

Nije se dobro gledalo na Heinzela iz "priestolnice" iz Beograda od tamo se nije blagonaklono gledalo na uspješan i veliki razvoj Zagreba.

Heinzel je svoju sudbinu zapečatio kada je govoreći na pokopu Stjepana Radića, premda politički neutralan, kazao što misli o neravnopravnom položaju Hrvatske i hrvatskog naroda u novoj državi.

Nakon toga nije mu više bilo mjesta u novom poretku i diktaturi koju je zaveo kralj Aleksandar. Maknuo se iz društvenog života Zagreba i Hrvatske, ostala mu je tek manja uloga u sektoru graditeljstva.

Najviše se družio u tom periodu sa župnik crkve Sv. Marka Svetozarom Rittigom, s kojim je dijeli smisao za praktične stvari, ali na različitim područjima. Rittig je za Heinzela navodi kako je prije svega zainteresiran za gradnju i napredak, ali bez dovoljno smisla za starine do čega je bilo stalo samom Rittigu, koji je između ostalog bio i povjesničar.

U knjizi "Između partizana i pristojnosti. Život i doba Svetozara Rittiga (1873. – 1961.)" autorica Margareta Matijević pišući o bliskosti Rittiga i Heinzela navodi kao je i

neposredno pred smrt 1934. godine Heinzel već bolestan boravio kod Rittiga, koji je kod nadbiskupa Bauera isposlovao i da u povodu smrti nekadašnjeg gradonačelnika zvone posmrtna zvona zagrebačke prvostolnice.

Nažalost u njegov gradu o tome nitko nije vodio brigu pa ga se brzo zaboravilo i kada je umro, novine su to zabilježile samo malom crticom.

Jedino je njegov prijatelj političar i novinar Ivan Peršić smatrao potrebnim dati opširniju ocjenu života i rada Vjekoslava Heinzela, odajući mu zasluženno priznanje za stvaranje modernog Zagreba.

Iza Heinzela ostat će supruga Berta, koja je poživjela još dugo, a umrla je 1969., djelovala je u mnogim dobrotvornim i humanitarnim društvima, te dala sagraditi sirotište "Leskovac".

Bavila se novinarstvom i surađivala je u listu Der Morgen. Ostavština obitelji Heinzel i gradonačelnika koji je dao Zagrebu štih modernog europskog grada i u upotrebu uveo pojam "Bijeli Zagreb Grad" čuva se u Hrvatskom povijesnom muzeju.

Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti

Agencije za elektroničke medije